

Freia en Kompas

Vermoedelijk zijn er weinig landen ter wereld waar macro-economische modellen bij de voorbereiding van de economische politiek door de jaren heen zo'n voorname rol hebben gespeeld als in ons land. Sinds Tinbergen in 1936 voor de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek het eerste volledige macro-economische model ontwierp en na de oorlog het Centraal Planbureau werd opgericht om dit werk voort te zetten, is er in Nederland een sterke modellentraditie ontstaan die hedentdage nog van invloed is. Zo genieten niet alleen de CPB-voorspellingen voor de korte en middellange termijn veel gezag, maar dient ook elk beleidsplan, of het nu van de regering of van de oppositie afkomstig is, eerst door het CPB te zijn doorgerekend, wil het in de publieke discussie serieus worden genomen. En als het eenmaal van zo'n „keurmerk” is voorzien, wordt er aan de uitkomsten nauwelijks meer getornd. Dan blijkt dikwijls dat aan de modelbecijferingen zelfs veel meer waarde wordt gehecht dan op grond van statistische en econometrische overwegingen verantwoord is. Men klampt zich aan de berekeningen vast alsof het onwrikbare zekerheden betreft, in plaats van zich in te stellen op de risico's en wisselvalligheden die aan het economische leven nu eenmaal eigen zijn.

Tegen de achtergrond van deze sterk ontwikkelde modelcultuur is het een belangrijke gebeurtenis dat het Centraal Planbureau niet lang geleden is overgeschakeld op een tweetal nieuwe macro-economische modellen voor het doen van voorspellingen en het analyseren van beleidsvarianten. Natuurlijk vinden er voortdurend aanpassingen plaats in de gebruikte modellen, maar van tijd tot tijd (ongeveer ééns in de acht à negen jaar) is er sprake van een meer fundamentele wijziging en wordt er als het ware een nieuwe generatie modellen in gebruik genomen. Zo werden de oorspronkelijke eenvoudige conjunctuurmodellen van Tinbergen aan het eind van de jaren zestig opgevolgd door modellen die ook de verandering van de produktiecapaciteit beschreven en die daardoor beter geschikt waren voor het analyseren en voorspellen van de ontwikkeling op middellange termijn. In het midden van de jaren zeventig werd dit type conjunctuurstructuurmodellen op zijn beurt opgevolgd door het model Vintaf waarin de produktiecapaciteit opgebouwd werd geacht uit jaargangen kapitaalgoederen die op basis van de ontwikkeling van de reële arbeidskosten buiten gebruik worden gesteld. En nu zijn er weer twee nieuwe loten aan de CPB-stam ontsprongen: een middellange-termijnmodel als opvolger van Vintaf, dat luistert naar de naam *Freia*, en een kwartaalmodel voor de korte termijn, dat de naam *Kompas* heeft meegekregen 1).

Het belangrijkste nieuwe element van *Freia* en *Kompas* is dat naast een beschrijving van de reële ontwikkeling in de economie, nu ook de invloed van monetaire verschijnselen in het model is opgenomen en dat met de wisselwerking tussen de monetaire en de reële sfeer rekening wordt gehouden. Het ontbreken van een monetaire sector is steeds een van de belangrijkste punten van kritiek op Vintaf geweest, te meer daar in de jaren zeventig monetaire ontwikkelingen steeds belangrijker werden voor de economie. Zo leidde de ineenstorting van het Bretton-Woodssysteem van vaste wisselkoersen tot frequentere wisselkoersfluctuaties waardoor omvangrijke internationale kapitaalbewegingen werden uitgelokt die de economische ontwikkeling beïnvloedden. Daarnaast trad aan het eind van de jaren zeventig een sterke internationale rentestijging op die overheden en het bedrijfsleven voor toenemende rentelasten plaatste waardoor de investeringen en consumptieve bestedingen werden beïnvloed. In de derde plaats zijn in de meeste landen de financieringstekorten van de overheid aanzienlijk opgelopen, wat vragen heeft opgeroepen omtrent de effecten daarvan op de rente, de in-

flatie en de mogelijke „crowding out” van particuliere investeerders op de kapitaalmarkt. In de vierde plaats heeft het monetarisme nieuwe theoretische inzichten gebracht op het gebied van de samenhang tussen monetaire en reële economische verschijnselen. Het is dan ook een grote verbetering dat in de nieuwe CPB-modellen een belangrijke plaats voor monetaire invloeden is ingeruimd. Vooral de invloed van de rentestand op de economische ontwikkeling kan nu veel beter dan met de oude modellen worden geanalyseerd.

Het model *Freia*, dat is opgesteld om de Financiële en Reële aspecten van de Economie te Integreeren en Analyseren, is zoals gezegd bedoeld voor de middellange termijn. Voor de modellering van reële verschijnselen heeft Vintaf als uitgangspunt gediend. Voor de monetaire ontwikkelingen is een geheel nieuw submodel ontworpen dat uit vijf sectoren bestaat: de overheid, de centrale bank, het bankwezen, de particuliere sector en het buitenland. De koppeling tussen de reële en de monetaire sector vindt plaats doordat in de vergelijkingen voor enkele bestedingscategorieën monetaire variabelen zijn opgenomen. Zo spelen rentestanden nu een rol bij het verklaren van de particuliere consumptie en de investeringen in outillage, terwijl ter verklaring van de voorraadvorming een kredietvariabele is toegevoegd. Ook in de collectieve sector werken monetaire variabelen door, via de rentebetalingen van de overheid. Daarnaast zijn er ook invloeden die de andere kant op werken. Zo zijn de financieringsaldi van de overheid, de particuliere sector en het buitenland cruciaal voor de gedragingen binnen de diverse monetaire subsectoren en daarmee voor de rente. Dank zij de ingebruikneming van *Freia* kunnen consequenties van het financieringstekort van de overheid, het monetaire beleid van De Nederlandsche Bank en het saldo op de betalingsbalans worden geanalyseerd die bij Vintaf goeddeels duister bleven. Erg jammer is alleen dat de wisselkoers nog exogeen is, zodat b.v. het effect van loonmatiging op de wisselkoers niet kan worden getraceerd.

Het KwartaalModel voor Prognose, Analyse en Simulatie, *Kompas*, is op dezelfde leest geschoeid als *Freia*. Het belangrijkste onderscheid tussen beide modellen zit in het feit dat het capaciteitseffect van de investeringen voor de kortetermijn-(conjunctuur)analyse wordt verwaarloosd, terwijl dit op langere termijn voor het beschrijven van de economische groei juist essentieel is. Het voordeel van een afzonderlijk kwartaalmodel is dat de actuele economische ontwikkeling meer op de voet kan worden gevolgd en dat b.v. omslagpunten in de economie veel beter kunnen worden waargenomen. Ook de vertragingen in de verschillende gedrags- en institutionele relaties kunnen nauwkeuriger worden behandeld en bij de voorspellingen kan met de meest recente informatie rekening worden gehouden.

Interessanter dan de technische details van beide modellen is welke suggesties voor het te voeren macro-economische beleid er uit voortvloeien. Met beide modellen zijn enkele varianten doorgerekend en dit levert een paar opmerkelijke conclusies op. Zo zijn met behulp van *Freia* de gevolgen van een autonome loonmatiging met 2% en een verhoging van de overheidsuitgaven met ½% van het netto nationaal produkt becijferd. De loonmatiging doet de particuliere consumptie sterker afnemen dan dat de export toeneemt. De produktie

(vervolg op blz. 61)

1) Centraal Planbureau, *Freia. Een macro-economisch model voor de middellange termijn*, Monografie 25, 's-Gravenhage, november 1983; idem, *Kompas. Kwartaalmodel voor prognose, analyse en simulatie*, Monografie 26, 's-Gravenhage, november 1983.

(vervolg van blz. 53)

van bedrijven loopt daardoor terug. Voor de werkgelegenheid is echter veel belangrijker dat de afstoot van oude jaargangen produktiemiddelen wordt vertraagd omdat de reële arbeidskosten minder stijgen (c.q. zelfs dalen). Bovendien neemt het rendement op nieuwe investeringen vanwege de lagere loonkosten toe, met als gevolg geleidelijk aantrekkende investeringen. Na 9 jaar mondt dit uit in een daling van de werkloosheid met ca. 20.000 personen. Bij een verhoging van de overheidsuitgaven zijn de uitkomsten sterk afhankelijk van de wijze waarop de bestedingsimpuls wordt gefinancierd. Maar in alle gevallen zijn de gevolgen voor de werkgelegenheid – in tegenstelling tot wat in beleidskringen pleegt te worden beweerd – ook op langere termijn positief. Opmerkelijk is dat vooral monetaire financiering (plaatsing van schatkistpapier bij De Nederlandsche Bank) gunstige effecten sorteert. De investeringen vallen hoger uit dan in de centrale projectie en de werkloosheid lager. Omgekeerd zal gelden dat een voortgezet bezuinigingsbeleid alleen maar tot het verder oplopen van de werkloosheid zal leiden, ook op langere termijn. Eén kanttekening moet daarbij worden gemaakt, nl. dat door een expansief beleid de nationale deviezenvoorraad vermindert, hetgeen op den duur de wisselkoers onder druk zet en een opwaartse pressie op de rentestand uitoefent; daarmee wordt in het model geen rekening gehouden.

De belangrijkste conclusie uit de variantenanalyse met de nieuwe modellen is echter van heel andere aard: nl. dat de effecten van macro-economische beleidsmaatregelen in de meeste gevallen nogal mager zijn. Nog magerder dan op basis van de oude modellen kon worden verondersteld, omdat monetaire tegenkoppelingen in veel gevallen de effecten van impulsen in de reële sfeer dempen. Wat men ook doet, het haalt allemaal weinig uit, is de les die men uit Freia zou kunnen trekken. Die conclusie is des te somberder omdat ook een extra groei van de wereldhandel met 1% de werkloosheid maar met 6.000 in het eerste jaar (oplopend tot 11.000 in het negende jaar) doet afnemen. Dat zijn geen optimistische constateringingen in het licht van de centrale projectie die op een verder oplopen van de werkloosheid tot 1,1 mln. in 1987 schijnt te wijzen (de cijfers zijn nog niet officieel). Misschien is dat de reden dat een van de belangrijkste modelgebruikers, de voorzitter van de Centrale Economische Commissie die het macro-economische beleid voor het kabinet voorbereidt, prof. dr. F.W. Rutten, zich twee weken geleden in *ESB* enigszins van de macro-economische „ingang” van het beleid distantieerde en suggereerde dat er „veel meer aandacht voor de micro-economische verhoudingen nodig is om succes te kunnen behalen” 2).

L. van der Geest

2) F.W. Rutten, Een gedeeltelijke wending ten goede, *ESB*, 4 januari 1984, blz. 7.